

N:o 12.

Ank. till Riksd. Kansli d. 10 Mars 1868, kl. 8 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i 1 Kapitlet
1 § och 2 Kapitlet 1 § Rättegångs-balken.*

Dessa till Lag-Utskottets behandling öfverlemnade motioner hafva blifvit väckta inom Andra Kammaren af Herrar *O. B. Brunberg* (motionen N:o 282) och *A. W. Uhr* (motionen N:o 286). Begge motionerna hänföra sig till 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken. Den ena åsyftar tillika förändring i afseende på tiden för häradsrätts sammanträden, hvarom stadganden innefattas i 2 Kap. 1 § samma balk, jemförd med Kongl. Brevet den 13 Januari 1757.

I fråga om förstnämnda lagrum har Herr Brunberg yrkat, »att Riksdagen beslutar den ombildning af häradsrätterna, att de komma att utgöras af trenne i lagkunskapen förfarne män med lika röst i besluten och åliggande för en af dem att föra ordet och för de andra tvänne att turvis utgöra och ansvara för protokollsföringen»; hvaremot

Herr Uhr föreslagit, att 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken måtte förändras till följande lydelse:

»Underrätt å landet är häradsrätt. Der dömer häradshöfding med tolf män, som i häradet bo och dertill valde äro. De tolf kallas häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde i den eller de socknar, för hvilka ledigheten inträffat, val hållet å kommunalstämma. Ej må någon annan dertill väljas, än den som har rösträtt i kommunalstämma och fyllt 25 år; ej heller den som innehar befattning i Konungens eller rikets tjenst. Den, som de flesta rösterna erhållit, vare såsom nämndeman ansedd. Hvarje

val sker för 6 år med rätt för den valde att efter två års tjenstgöring afsäga sig förtroendet. En hvar som eger rösträtt vid kommunalstämma, ege vid valet lika röst. Uppstår fråga om den valdes behörighet eller om valet rätteligen skett, gifve häradsrätten utslag deröfver, och gånge det utslag i verkställighet, ändå att klagan i högre rätt föres. Den, som kallad varder att i rätten sitta, på sätt nu sagdt är, vare pliktig att minst två år den tjänst förrätta, der han ej från orten flyttar, eller eljest gitter visa sådana hinder, att rätten pröfvar skäligt honom dessförinnan entlediga. Ej skall dock den, som öfver sextio år gammal är, emot sin vilja till nämndeman väljas; ej heller vare någon, som ur nämnden afgått, skyldig att förr än 6 år derefter låta sig åter inväljas.»

Beträffande tiden för häradsrätts sammanträden eller de lagtima tingens hållande, har Herr Brunberg i sednare delen af sin motion hemställt, att Riksdagen måtte bestämma, »att häradsrätterna skola en dag i hvarje månad hålla sammanträden, dertill rättssökande ega göra sin talan i behörig ordning gällande, med frihet för domstolen att dessa sammanträden förlänga, i den mån flera eller färre ärenden dess arbete fordra.»

Af samme motionärer väcktes vid förra riksdagen motioner i hufvudsakligen enahanda syftning. Beträffande häradsrätternas ombildning i öfverensstämmelse med Herr Brunbergs förslag, uttalades då af Lag-Utskottet den åsigt, som äfven af Lagkomitéén och Lagberedningen varit omfattad, att, ehuru nuvarande organisation af underdomstolarne på landet icke i allmänhet vore lämpligare för en väl ordnad lagskipning, än om rätten bestode af flere lagfarne domare, borde likväl berörda domstolsinrättning utan någon väsendtlig förändring bibehållas med afseende dels å det stöddensamma egde i folkets förtroende och dels å de kostnader, hvilka uti ett, i förhållande till folkmängden, så vidsträckt land som vårt, skulle erfordras till att aflöna ett flerdubbelt antal lagfarne domare. Nuvarande domstolsinrättning hade dessutom ett icke ringa värde såsom medel att hos folket underhålla kärleken för lag och rätt, då den gjorde menigheten sjelf delaktig i skipandet af fäderneslandets lagar; och svårligen skulle, derest nämndens plats intoges af lagfarne män, rätten kunna hafva samma tillgång till de upplysningar, som i mångfaldiga förekommande ämnen äro högst nödvändiga och endast kunna lemnas af personer med kunskap om ortförhållandena.

På dessa skäl, och då Herr Brunbergs antagande, att häradshöfdingarnes nuvarande löneinkomster i de flesta fall skulle vara tillräckliga till aflöning åt domstolens alla tre medlemmar, icke öfverensstämmer med verkliga förhållandet, har Utskottet funnit Herr Brunbergs förslag till förändrad domstolsorganisation å landet ej kunna förordas. Deremot har Utskottet

ansett Herr Uhrs motion böra i hufvudsaken gillas, såsom åsyftande en af nuvarande förhållanden påkallad ändring i 1 Kap. 1 § Rättegångsbalken, särskildt med hänseende till deri förekommande stadgande, att endast »bönder» ega bland sig utse ledamöter i häradsnämnden och att valet skall ske å »sockenstämma.» I fråga om kommunala och konstitutionella rättigheter och skyldigheter har nemligen sednare tidens lagstiftning utplånat skilnaden emellan stånd och klasser; och då nämndemansbefattningen innebär ett af *kommunen* lemnadt förtroende att deltaga i lagskipningen, synes rättigheten att välja nämndeman, liksom valbarheten, böra bestämmas efter samma grunder, som i fråga om kommunal-uppdrag i allmänhet äro gällande. Utskottet har fördenskull i dessa hänseenden antagit enahanda kvalifikationer, som för valrätt i kommunens allmänna angelägenheter och för valbarhet i afseende på ordförande i kommunalstämma äro bestämda.

I afseende å hvad gällande lag stadgar rörande grunden för röstberäkningen vid nämndemansval samt tiden för den valdes tjänstgöringsskyldighet, har någon förändring icke blifvit ifrågasatt; men motionären har föreslagit, att hvarje val borde ske för sex år, efter hvilkas förlopp nytt val skulle ega rum, så att det icke finge bero på den en gång valde att kvarstå huru länge som helst, såsom förhållandet nu är. Vigten af den kontinuitet och den större erfarenhet, som en längre tids oafbruten tjänstgöring medför, har dock förmått Utskottet att, med bibehållande af lagens stadgande i denna del, ej tillstyrka bifall till nyssberörda förslag. Deremot har Utskottet trott sig böra biträda motionärens förslag i fråga om tiden, inom hvilken afträdande nämndeman må vara skyldig att efter val åter ikläda sig befattningen. Denna bör nemligen icke förblandas med vissa andra allmänna skyldigheter, som utgöras turvis; och i anseende till de särskilda personliga egenskaper, som befattningen förutsätter, är det därför angeläget, att åt valfriheten lemnas större utrymme, än om, såsom nu är fallet, ordningen skulle gå hela socknen igenom, innan samma person kunde åter väljas. Af sådan anledning har Utskottet lika med motionären föreslagit, att den, som ur nämnden afgått, må kunna efter sex års förlopp ånyo inväljas.

Det undantag i fråga om valbarhet till nämndeman, som ansetts böra stadgas för personer, hvilka innehafva befattning i Konungens eller rikets tjenst, grundar sig derpå, att utöfvandet af den förra befattningen kunde råka i kollision med deras öfriga tjensteåligganden.

Med stöd af hvad nu blifvit afördt, får Utskottet vördsamt hemställa,

att Riksdagen, med afslag å Herr Brunbergs i förevarande ämne framställda förslag, ville på det sätt bifalla

Herr Uhre omförmälda motion, att Riksdagen för sin del beslutar, det 1 Kap. 1 § Rättegångsbalken skall erhålla följande förändrade lydelse:

»Underrätt å landet är Häradsrätt. Der dömer häradshöfding med tolf män, som i tingslaget bo och dertill valde äro. De tolf kallas häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde i det distrikt, för hvilket ledigheten inträffar, val hållet å kommunalstämma. Äro flera socknar eller socknedelar till gemensamt distrikt förenade, bestämme Rätten å hvilken sockens kommunalstämma valet förrättas skall. En hvar, som i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad är, ege rösträtt vid nämndemansval inom den valkrets han tillhör; och hafve hvarje röstande en röst. Vid lika röstetal skilje lotten. Till nämndeman är valbar hvarje inom valkretsen boende man, som till ordförande i kommunalstämma utses kan; dock ej den som är i Konungens eller rikets tjenst. Den som fyllt sextio år vare ej skyldig att i nämnd tjenstgöra. Ej heller vare någon pliktig att tjensten bestrida längre än två år eller att sedan han ur nämnden afgått åter inträda förr än efter sex år. Uppstår fråga om den valdes behörighet eller skyldighet att befattningen mottaga eller huruvida valet rätteligen skett, gifve Häradsrätten utslag deröfver, och gånge det utslag i verkställighet, ändå att klagan i högre rätt föres».

Såsom en följd af den sålunda föreslagna förändringen af 1 §, bör jemväl stadgandet i 10 § angående dem, som vid nämndemans förfall må af häradshöfding kallas att i Rätten sitta, undergå förändring; och får Utskottet fördenskull vördsamt föreslå,

att sista momentet i 1 Kap. 10 § Rättegångsbalken måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Hafver nämndeman förfall, och varder förty Häradsrätten ej domför, eller saknas eljest fulltalig nämnd, i andra fall än det, som i 13 Kap. 4 § sägs, kalle häradshöfding af dem, som närmast bo, och till nämndemän väljas kunna, en eller flera, efter ty som behovet fordrar.«

Beträffande slutligen sednare delen af Herr Brunbergs motion, deri han yrkar, att Häradsrätterna måtte sammanträda en dag i hvarje månad, anser Utskottet sig nu, liksom vid förra riksdagen, då denna fråga förelåg, endast böra erinra derom, att Rikets Ständer vid 1865—1866 årens riksdag i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalat den åsigt, att en förändring i Häradsrätternas arbetssätt vore nödig i ändamål, bland annat, att större skyndsamhet i lagskipningen vunnas och domstolarne blefve oftare tillgängliga, samt derföre anhållit, att Kongl. Maj:täcktes vidtaga nödiga åtgärder för att bereda och, så fort ske kunde, för Riksdagen framlägga förslag till lagens ändrande i den af Rikets Ständer angifna syftning; och då, enligt vunnna upplysning, den komité, som af Kongl. Maj:t blifvit förordnad att utarbete sådant förslag, oförtöfvadt kommer att afgifva sitt betänkande, torde

Herr Brunbergs motion ej heller i denna del böra till vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 Mars 1868.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Reservationer:

af Herr *Bälter Sven Ersson*: »Lag-Utskottets i förevarande Utlåtande uttalade åsigt att val af nämndeman »bör bestämmas efter samma grunder som i fråga om kommunal-uppdrag i allmänhet äro gällande«, anser jag vara fullt riktig och tror, det skäligen anledning icke förefinnes att afvika från denna regel i fråga om nämndemans väljande för viss tid. Såsom motiv för den mening att nu gällande lagbestämmelse borde i det afseendet fortfarande bibehållas, har väl Utskottet anfört vigten af den kontinuitet och den större erfarenhet, som en längre tids oafbruten tjänstgöring medför, men det torde ock vara utaf icke mindre vikt att de väljande efter några års erfarenhet om den valdes större eller mindre duglighet eller kanske oduglighet få tillfälle att, likasom vid val af riksdagsmän och ledamöter i kommunalstyrelser, oberoende af den valdes vilja, antingen genom den af-

gångnes återväljande lemna ett nytt intyg om fortfarande förtroende eller göra ett kanske välbehöfligt utbyte och dymedelst bereda säkerhet för bibehållande af tillbörlig värdighet och anseende åt den vigtiga platsen. På de sålunda anförda skäl anser jag mig böra förorda bifall till Herr Uhrs motion sålunda, att 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken måtte erhålla följande lydelse:

Underrätt å landet är Häradsrätt. Der dömer härads-höfding med tolf män, som i tingslaget bo och dertill valde äro. De tolf kallas häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde i det nämndemansdistrikt, för hvilket ledighet inträffat, val hållet å kommunalstämma. Äro flera socknar eller socknedelar till gemensamt distrikt förenade, bestämme Rätten å hvilken sockens kommunalstämma valet förrättas skall. En hvar som i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad är, ege rösträtt vid nämndemansval inom den valkrets han tillhör; och hafve hvarje röstande en röst. Vid lika röstetal skilje lotten. Till nämndeman är valbar hvarje inom valkretsen boende man, som till ordförande i kommunalstämma utses kan, dock ej den som är i Konungens eller rikets tjenst. Hvarje val sker för sex år, med rätt för den valde att efter två års tjenstgöring afsäga sig förtroendet. Ej skall dock den, som fyllt 60 år, emot sin vilja till nämndeman väljas; ej heller vare någon, som ur nämnden afgått, skyldig att förr än sex år derefter låta sig åter inväljas. Uppstår fråga om den valdes behörighet eller skyldighet att befattningen mottaga eller huruvida valet rätteligen skett, gifve Häradsrätten utslag deröfver, och gånge det utslag i verkställighet, ändå att klagan i högre Rätt föres.»

af Herr *Ribbing*, som instämt med Herr Bälter Sven Ersson;

af Herr *Ahlgren*, som jemväl ansåg att nämndemän borde väljas för viss tid;

af Herr *Myrtin*.

Derjemte har Herr *Bergström* begärt att få anmärkt, det han ej deltagit i ärendets behandling hos Utskottet.